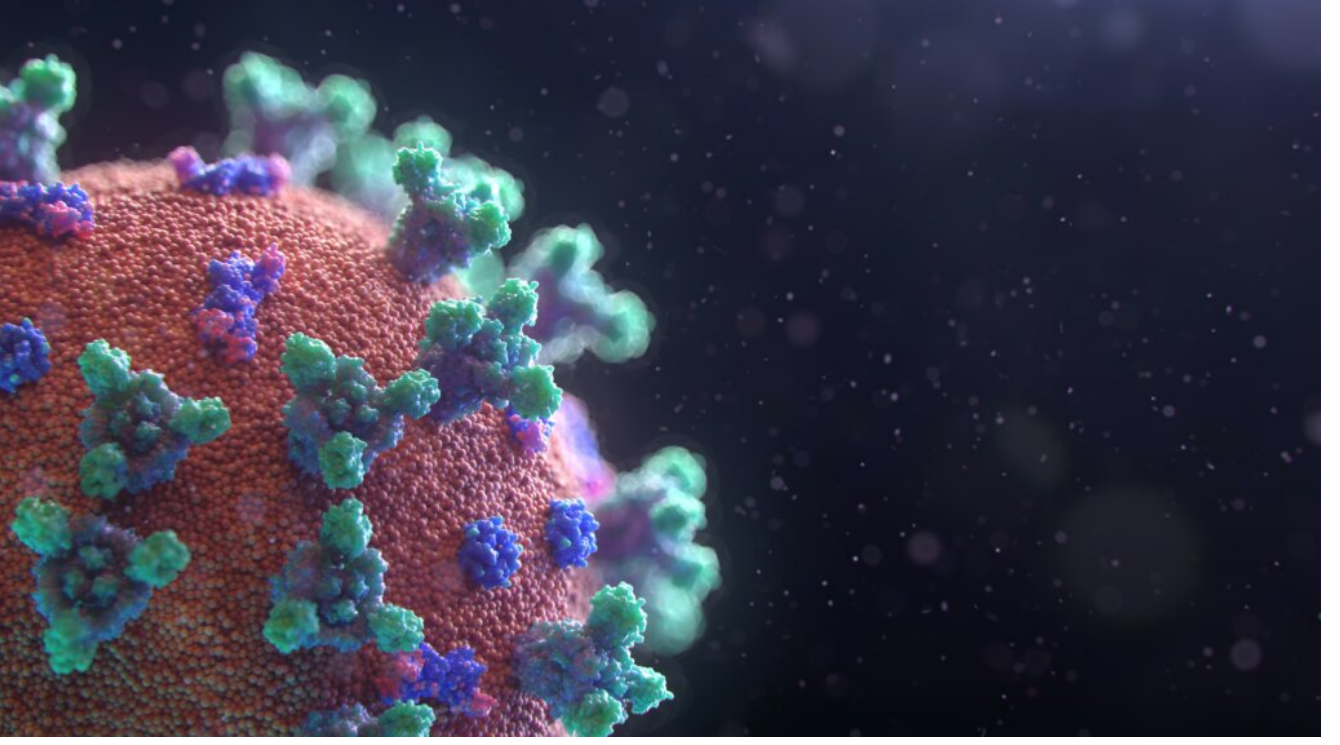

Popülist İktidarlar Pandemiyi Atlatacak mı? - Seda Demiralp

Dünyada son 20 yıl içinde demokratikleşme hedefleri açısından yaşanan en büyük travma popülist iktidarların birbiri ardına pek çok ülkede iktidara gelmesi ve devraldıkları siyasi sistemlerde liberal hak ve hürriyetleri geriletmeleri [oldu](#).

Şimdiden son 100 yılın en büyük pandemisi olarak tanımlanan COVID-19 salgını ise, pek çok popülist partiyi iktidarda yakaladı. Popülist siyasi dalgayı yakından ve de çoğu zaman kaygıyla izleyen pek çok siyaset bilimci bu durumda ister istemez şu kritik soruyu gündeme getirdi: Popülizm pandemiye atlatacak mı? Yoksa bir buçuk yılda dünyanın altını üstüne getiren bu bela popülizmi de geriletecek ve böylece pandemi sona ererken siyasi anlamda da bir dönem kapanacak mı?

Gerçekçi bir değerlendirme yapmak gerekirse, pandeminin mevcut popülist iktidarların aleyhine işleyeceğini, fakat popülist baskıların siyaseti

şekillendirmeye devam edeceğini öngörebiliriz.

Pandeminin popülizme etkisini ölçecek yeterince veri elimizde henüz mevcut değil. Yine de bu konudaki ilk görüşler subjektif denebilecek bir [iyimserlik taşıyordu](#). Genel yaklaşım şu yöneydi: Popülizmin zafiyetleri bu büyük kriz karşısında nihayet herkesçe anlaşılacak, popülist iktidarlar da pandemi sonrası dünya düzeninde itibarlarını kaybedip gerileyeceklerdi.^[1]

Bu görüş birkaç sebebe dayanıyordu. Bunların birincisi popülist liderlerin birer iletişim ustası olarak ün salmasından ileri [geliyordu](#). Popülist iktidarlar, pozisyonlarını çizdikleri karizmatik, eril, güçlü, bir yandan da ayakları yere basan, halktan gelen ve halkı temsil eden bir lider imajına borçluuydu. Bir başka deyişle aksiyondan çok performanslarıyla öne çıkıyorlardı ve bu sebepten de, pandemi gibi sorun çözmeyi, hem de hızlı, efektif ve etkili biçimde çözmeyi gerektiren bir süreçte başarısız olmaları muhtemeldi.

İkinci bir sebep ise popülistlerin tıpkı ekonomik elitlere olduğu gibi, eğitimli uzman kesime de mesafeli olmalarından, pandeminin ise bu yaklaşımı işlemez kılmasından ileri geliyor. Popülistlere göre, siyasi elitler temsil vaadiyle aldığı oyların hakkını vermemiş, tersine halkı ekonomik elitlerin çıkarları doğrultusunda manipüle etmişti. Yani, liberal demokrasi oy çoğunluğu olan sıradan halkın değil, elitlerin çıkarına çalışmıştı ve bu düzen tersine çevrilmeliydi. Bu sebeple her türlü "elit" [şüpheliydi](#). Oysa pandemi tüm dünya nüfusunu sağlık konusundaki uzmanlara muhtaç hale getirdi. Pandemi, bilim insanlarının, eğitimin yeniden değer kazandığı bir dönem oldu. Bu ise popülist kültürü kökünden baltalayan bir gelişme oldu.

Buna ilaveten, pandeminin hangi siyasi, ekonomik, kültürel geçmişten olursa olsun herkesi olumsuz etkileyen doğası popülist söylemin temelini oluşturan eşitsizlik ve adaletsizlik meselesini nispeten gündem dışına itti. Her ne kadar mevcut eşitsizlikler pandemi sürecinde daha da derinleştiyse ve örneğin yoksullar, kadınlar, güvencesiz çalışanlar ve göçmenler daha ağır maliyetler ödemişse de,

pandemiye bir haksız kazanca bağlamak veya seçkinler lehine işlediğini savunmak mümkün olmadığından popülist refleksi gerilemeye uğradı.

Pandeminin popülizmi gerileteceğine yönelik argümanlarından biri de şuydu. Popülistlerin “mazlum” halk ve “kötü niyetli” ötekilere dair “Maniken” söylemlerinde, çoğu zaman dış ülkeler de ikinci grupta yer almaktaydı. Bu milliyetçi söylemin pandemi döneminde siyasi getirisi olmadı. Askeri çatışmalar, kur savaşları gibi milliyetçiliği yükselten ve dolayısıyla popülistlerin lehine işleyebilen dış şoklardan farklı olarak, pandemi popülistleri bu anlamda silahsız bırakan bir dış gelişme oldu. Her ne kadar ilk ortaya çıktığı zamanlar içe dönmeyi tetikleyici bir refleks yarattıysa da pandemi kısa süre sonra uluslararası işbirliğini, koordinasyonu öne çıkaran bir sürece evrildi. Bu alanlarda yetkin olmayan popülist liderlerin ise ancak gerilemeleri beklenebilirdi.

Nihayet, belki de tüm bunlardan daha mühim olanı, pandeminin ekonomik maliyeti ve bunun oluşturduğu ağır baskının popülist iktidarları sürdürülemez hale getirme ihtimaliydi. Popülist iktidarlar seçmenle kurdukları “otoriter pazarlıklar” sayesinde ayakta durur. En otoriter olanları bile sadece baskıyla iktidarda kalamaz; onlara rıza gösteren bir seçmen kitlesinden güç alırlar. Seçmenin dağıtılan ekonomik transferler karşılığı bir takım liberal hak ve hürriyetlerinden feragat etmesiyle popülist iktidar meşruiyet ve süreklilik kazanır. Fakat bu süreklilik ekonomik geri-dağıtım mekanizmasının finansal sürdürülebilirliğine de bağlıdır. Bu geri dağıtımı yapabilmek için uygulanan ekonomik politikalar ise tipik olarak kısa vadeli. Faizlerin baskıyla düşük tutulması, kamu iktisadi teşekküllerinin değeri altında satılması, yeşil alanların imara açılması kısa vadede sıcak paraya erişim sağlarken uzun vadede ağır maliyetleri olacak, enflasyon artacak, milli gelir düşecektir. Nitekim mevcut araştırmalar popülist iktidarların başa geçtiklerinden 15 sene içinde milli geliri %10 düşürdüklerini tespit etmekte ve popülist ekonomilerin uzun vadeli sürdürülemezliğini açıkça ortaya koymaktadır.

O halde diyebiliriz ki, popülist iktidarların en büyük zaafı ya da iç çelişkisi uyguladıkları ekonomik politikadadır. Bu politikalar sayesinde rıza ve meşruiyet kazanan popülist liderlerin yine bu politikaların sonucu yaşanacak

ekonomik dar boğazlara takılacaklarını öngörebiliriz. Bu sebeple, COVID-19 un getireceği ekonomik maliyetin popülist iktidarlar için, özellikle uzun süredir iktidarda olup politikaları “azalan verim” noktasına çoktandır yaklaşmış olanlar için, atlatılması güç bir şok yaratacağını söyleyebiliriz. İşini kaybedenlerin hükümete yükü bir yandan, hijyen ve sağlık harcamalarının maliyeti öbür yandan, finansal sağlığı zaten iyi durumda olmayan popülist iktidarlar pandemi sürecinde büyük mali zorluklar altına girdi.

Nitekim, Türkiye de popülist iktidarların pandeminin mali yükü altında çıkmaza girdiği ülkelerden biri oldu. 2016 sonrası toparlanamayan bir ekonomik kriz ortamında pandemiye yakalanan Türkiye’de tam da devlet yardımlarına en çok ihtiyaç duyulan bu dönemde iktidarın mali kaynakları iyice azalmış görünüyor. Bunu net görebileceğimiz için bazı veriler mevcut. IMF pandemi döneminde ülkelerin açıkladığı destek paketlerinin milli gelire oranını karşılaştırmalı olarak izleme imkanı [tanıdı](#). Yüzde 3’ten daha düşük yardım oranıyla Türkiye bu sıralamalarda en gerilerde geliyor, hatta gelişmekte olan ülkeler grubunda Meksika’dan sonra en düşük mali yardımı yapan ülke statüsünde bulunuyor.

Hal böyleyken, popülist iktidarlara ilgili olumsuz algıların bu iktidarların geleceğiyle ilgili objektif bir öngörüye engel olmamasına da dikkat etmek gerekir. Bu anlamda mevcut popülist iktidarların geleceği parlak görünmese de tabandan gelen popülist talebin kolay ortadan kalkmayacağını gözden kaçırılmaması mühim. Şunu unutmamak gerekir ki, şu veya bu ülkede popülist partiler pandemi sürecinde gözden düşse de, onların başa gelmesine sebep olan sosyo-ekonomik faktörler değişmedikçe aynı tür aktörler ve politikalar kendini yeniden üretecektir.

Liberal demokrasinin temsil sorunu, neoliberal politikalar sonucu artan işsizlik ve gelir adaletsizliği, ve bu politikaların kaybedenlerinde hakim olan isyan duygusunun merkez siyasi partiler tarafından absorbe edilememiş olması gibi faktörlerin mevcut popülist talebi doğurduğunu anımsamak [gerekli](#). Pandemi döneminde oluşan iş kayıpları ve ekonomik sıkıntıların ise bu talebi azaltmayı artırabileceğini de öngörebiliriz.

İşte bu yüzden, popülist partilerin, özellikle zenofobik ve otokratik versiyonlarının iktidarı bir gün sona erecekse, bu ancak diğer partilerin kendilerine gereken dersleri çıkarmalarıyla olacak. Yoksulluk ve gelir adaletsizliği merkez partilerin gündemine ne ölçüde girerse, popülist partiler o ölçüde silahsızlandırılmış olacak. Aslına bakılırsa bu derslerin çıkarıldığını gösteren emareler de mevcut. Bugün ABD başkanı Joe Biden'ın pandemiyle mücadele sürecinde dağıttığı ve milli gelirin %15'ine varan cömert destek paketlerini, on yıl öncenin siyasi tablosunda hayal etmek zordu. Kuşkusuz Biden tabandan gelen popülist taleplere cevap veriyor ve demokratların zamanla elitist bir çizgiye kaydığı yönündeki eleştirilere karşılık vermeye çalışıyor. Dünyada birbiri ardına iktidara gelen popülist liderlere karşı bir rol model olarak gösterilen Yeni Zelanda başbakanı Jacinda Ardern'in birinci önceliğini çocuk yoksulluğunu bitirmek olarak ilan etmesi, Avrupa veya Amerika Kıtası'ndaki muadillerinin hatasını tekrar etmemeye ve yoksulluk konusunu popülistlere bırakmamaya kararlı olduğunu gösterir nitelikte. Slovakya'da yolsuzluk karşıtı gelişen sivil toplum hareketinin öncü ismi Zuzana Čaputová'nın popülist rakiplerini geride bırakıp başkan seçilmesi de geçmişte popülist partileri zafere götüren bazı söylem ve eylemlerin artık onların tekelinde olmadığını gösteren bir başka çarpıcı örnek. Nihayet, benzer bir öğrenme sürecinin Türkiye için de geçerli olduğunu ileri sürebiliriz. 2019 yerel seçimlerinde muhalefet parti adaylarının yoksulluk, işsizlik ve gelir adaletsizliği gibi konuları öne çıkarmaları ve neticede yıllardır görülmemiş bir başarıya ulaşmaları, geçmişten ders aldıklarını düşündürüyor.

O halde diyebiliriz ki mevcut popülist partiler belki iktidardan gidecek ama popülist talepler, daha bir süre siyasette belirleyici olacak. Mudde'nin dediği gibi, popülist partiler doğru soruları sormuş fakat yanlış cevaplar [vermişti](#). Belki de popülizmin mirası merkez partileri dönüştürmek ve cevabı onlara verdirmek olacak.

^[1] Bu yaklaşımın eleştirisi için, Spilimbergo, A. "[Populism and Covid-19](#)," VOXEU, 13 July, 2021.

Seda Demiralp, Doç. Dr., Işık Üniversitesi

Seda Demiralp, Işık Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde siyaset bilimi alanında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışmaları demokratikleşme, devlet-iş dünyası ilişkileri, ve Ortadoğu siyaseti alanlarında yoğunlaşmaktadır. *Comparative Politics, Third World Quarterly, Middle East Journal, Middle Eastern Studies, New Perspectives on Turkey, ve Turkish Studies* gibi pek çok dergide yayınları bulunmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Seda Demiralp, 'Popülist İktidarlar Pandemiye Atlatacak mı?', *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 19 Temmuz 2021, <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/07/19/populist-iktidarlar-pandemiyi-atlat-acak-mi?>

Telif@UIKPanorama. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif

hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.